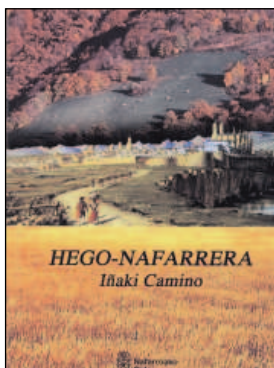

específicamente las colecciones diplomáticas de los monarcas navarros, publicadas en los últimos veinte años por la Sociedad de Estudios Vascos, que incluyen el reinado de Carlos II. Asimismo cierto desconocimiento de la toponimia navarra induce a errores de apellidos en el índice de nombres propios, que convendría revisar en futuras ediciones.

Mª Raquel García Arancón

CAMINO, Iñaki
Hego-Nafarrera

Nafarroako Gobernua. Hezkuntza Departamentua, Unibertsitaterako eta Hizkuntza Politikarako Zuzendaritza Nagusia, 2003. - 267 or. ; 24 cm. - ISBN: 84-235-2500-7

Dialektologiaren ibilbidean, bereziki Nafarrokoari dagokionez, beste urrats garrantzitsu bat betetzen du Caminoren lan honek. Oraingoan, hego-nafarrera da ikerketa helburua. Ikertzaile honek urte anitz daramazki euskal dialektologia ikertzen eta munta handiko lanak utziko dizkigu alor honetan. Hauxe da horietako beste bat, izan ere dialektologiak ere urrats handiak eman ditu azken urteotan, euskararen egoera aldatuz joan den heinean, euskalkienak ere aldaketak jasan ditu eta dialektologiaren inguruko ikerketa zientifikoek ere aldaketa esanguratsuak jasan dituzte.

Jakina denez, XIX. mendean euskalki zabalenetarikoa zen goinafarrera hegoaldekoak esparru handia hartzen zuena: Orreagatik Iltzarbera iparretik hegora joanez eta Goñitik Urraulerraino mendebaldea eta ekialdea hartuz. Baina euskalki honek atzerakada nabarmen jasan du, hainbat tokitan erabat galdu da euskara, nahiz eta testigantza idatziak baditugun. Hauetan oinarritu da Camino, eremu zabal eta anitz honetan dauden joerak aztertzeko helburuz, alegia alde diakronikoa eta sinkronikoa uztartuz burutu du lan interesgarri hau.

Liburua bi atal nagusitan banatua dago, lehenengo zatia, –bederatzi kapitulu– hizkuntza-azterketaren ingurukoak dira eta bigarrenak, corpusaren atala osatzen du.

Bi atal hauek uztartuz lan dialektologiko baten helburuak ezin hobeki betetzen dira, alegia, lehenik hizkera deskribatzea, eta aldi berean, hizkera horrek inguruetakoa besteekin zein kokagune duen zehatz-mehatz aztertzea.

Lan guztian zehar, ikerketa dialektologikoaren helburu izan behar duen ikuspuntu kontrastatiboa hartzen da kontuan. Horrela, azpieuskalki honen barreneko hizkeretan sakontzen da: Iltzarbekoan, Gesalazkoan, Olloibarkoan, Arakilgoan, Oltzakoan, Goñerrikoan, Eguesibarkoan, Ezkabartekoan, Hego Esteribarkoan, Erroibarkoan, Artzibarkoan eta Aezkoakoan. Jakina denez, egitekoa handia da, hego-nafarrerak eremu handia hartzen baitu.

Hainbat toki erdaratu direnez, Caminok hobekien ezagutzen dituen eremuetara bideratu du ikerketa. Euskal Herriko ikertzaileen berri badakar, horrela, banan bana hego-nafarreraz arduratu direnen irizpideak eta ezaugarrien berri bildu eta eman du. Iruñeko euskarari ere egin dio tokia, ataltxo bat eskainiz, gai korapilatsu hau aztertu du toponimia, lexiko eta izkribuen datuetan oinarrituz, nahiz ondorio zehatz garbirik zaila den ateratzen.

Gizataldeen ibilera sozio-historikoaz kapitulu zeharo interesgarri bat idazten du. Ikuspegi humanistiko honen bidez aurki daitezke hizkeren ezaugarriak azaltzen duten hainbat giltza. Aztertutako tokien orografiari buruz datu zehatzak ematen ditu, horiek ulertarazten digute hizkeraren nolakotasunaren inguruko hainbat arrazoi.

Hizkuntza-ezaugarriei buruzko irizpide teoriko-metodologikoetarako ere tokia eskaini zaio, laugarren kapitulua. Atal honetan zein ezaugarri hautatu eta zein baztertu diren, zein diren esklusibo eta zein emankor edota sistematiko aztertzen da, eta zein irizpidetan oinarritu batzuekin ala besteekin gelditzeko. Bai baitakigu hizkera baten ezaugarriak bezain garrantzitsuak direla hizkera hori aztertzeko erabilitako ikuspegi teoriko-metodologikoak. Camino saiatzen da “hego-nafarrera” delako hori erakuts dezaketen tasun definitzaile horiek badaudela frogatzen eta horretarako, ikusten du zein irizpide hartu duten orain arteko dialektologariek.

Bosgarren eta seigarren ataletan, hurrenez hurren, hego-nafarreraren ezaugarri nagusiak eta gainerakoak ditu aztergai. Atal hauetan Caminok maisuki alderatu eta ponderatzen ditu ezaugarri esklusiboak, ia esklusiboak, izaera arkaikoa erakusten dutenak, erdialdeko berrikuntzak eta mendebaldetik eta ekialdetik eta ertzetik ukitzen dutenak. Ez da nolanhiko lana hau, dialektoen ikuspegi sakona eta zorrotza eskatzen du lan honek, ezaugarri bakoitza –fonologia, fonetika zein sintaxi arlokoa– no-goia den eta zein eragina duen euskalki honetan jakin ahal izateko.

Irakurleak gozatuko du lan honetaz, izan ere Caminok ezagutza etnografiko, historiko eta geografiko sakonak dituela erakusten baititu, eta hauek era egokian uzartzen ditu.

Erabilitako iturriei dagokionez, tokian tokiko eskuizkribu eta egile guztiak ikertzeaz gain, Caminok ederki ezagutzen du hemendik kanpo egiten den ikerkuntza dialektologikoa, alegia, atzerriko ikertzaileen itzala nabari zaio lan guztian zehar. Hizkerak sailkatzeko irizpideez badaki zeini eman garrantzia, zein ezaugarri hartu, zein baztertu, zein diren ezaugarri esklusiboak eta zein garrantzi eman sistematikotasunari eta emankortasunari.

Muga geolektala ezartzeko 158 ezaugarri aztertu ditu eta ehunka hitz eta aldaera. Era grafikoari dagokionez, Donostiako ikertzaile honek mapa batean islatzen du hego-nafarreraren barruko aldaerak, eta, honenbestez, hauxe da liburu honen ekarpen grafiko aipagarrienetarikoa, aurreko ikerketa guztian oinarritu dena. Honatx liburu honetan proposaturiko aldaerak: mendebaldekoa, hegoaldekoa, erdialdekoa eta ekialdekoa.

Eta sailkapen honetan guztian, Caminoren ustez, Nafarroako ipar-erdialdea da alde ilunena. Dialektologari honek ondorioztatzen duenez, orografiak badu zerikusirik hizkeren nolakotasunean, horrela, Andimendiak eta Iratik hizkuntza etena sortzen dute. Azkenik, Bonaparteren hegoaldeko eta iparraldeko goinafarrera banaketaren funtsaren sailkapena gainditzeko ordua dela uste du Caminok, izan ere bere ustez, orain arteko lanetan ez dira alderaketak behar bezala ponderatu eta konbinatu.

Liburuaren bigarren zatia, azkeneko kapitulua, corpusaren atala da. Horretan, orain arte hego-nafarreraz egin diren izkribu guztiak miatu ditu Caminok, ikuspuntu kritiko, dialektologikoki fidagarriak diren ala ez ikusiz. Izan ere idazki batzuetan ageri diren ezaugarriak ez dira idazlearen herriko edo ibarreko idazkerari dagozkionak eta hau, azterketarako oztopo handia gerta daiteke.

Arestian esan bezala, corpusaren atala zehatz-mehatz bildu du, behar bezala sailkatu ondoren. Horrela, testuek batasun kronologikorik ez duten arren, ibarrik ibar sailkatzen ditu, XVIII. mendetik hasirik gaur egun arte. Ondoren, beste sail batean “idazle jantzien testuak” deituriko atala dator, beste batean, testurik zaharrenen berri ematen digu, XVI. mende eta ingurukoak eta azkenik, beste testu solte batzuk ditugu. Bukatzeko, hego-nafarreraren inguruko ibarretako testuak biltzen ditu: Zaraitzukoak, Odietakoak, Arakilgoak eta hego-nafarreratik kanpo dauden mintzoetarik lagin bat ekartzen du. Orobat, garrantzi berezia daukaten testuak: XX. mendekoak ahoz bildurikoak eta aurreko mendeetan idatzirikoak. Hala eta guztiz ere, eta ikertzaileak aitortzen duenez, lan hau datu urriekin osatu behar izan du, hainbatetan nahi baino testigantza gutxiago dagoelako.

Bukatzeko bibliografia atala dator, benetan aberatsa, gaurkotua eta behar bezala sailkatua. Lehenik dialektologia orokorrari erreferentzia egiten diona, bigarrenik euskal dialektologiaren lanen ingurukoa eta hirugarrenik corpusaren atalari dagokiona. Laugarrenik eta bukatzeko, “Bestelakoak” izenburuan gisa guztietako argitalpenak, geografikoak, historikoak eta etnografikoak sartu ditu.

Sailkapenerako, ondorio gisa esan dezakegu Caminok ez duela ikusten hego-nafarrera euskalkizat, haren ustez ez du honetarako aski nortasunik, eta nafarreraren dialektotzat jotzen du. Esan bezala, munta handiko lan baten aurrean gaude, Nafarroako euskararendako ekarpen garrantzitsu bat suposatzen duena.

Orreaga Ibarra Murillo

Carmelo A. Bernaola: estudio de un músico

Jesús Villa Rojo (ed.). - Bilbao : Ikeder, Col. *Mínima*, 2003. - 247 p. : il. ; mús. : 24 cm. - ISBN: 84-88916-82-5

Desde la muerte de Carmelo Bernaola, acaecida en el año 2002, han visto la luz dos libros monográficos sobre el compositor: el libro que ahora nos ocupa, y el de José Luis García del Busto (*Carmelo A. Bernaola: la obra de un maestro*, SGAE, 2004). Hasta este momento, todo lo que se había publicado sobre él eran las reseñas biográficas de Tomás Marco y Antonio Iglesias de 1976 y 1982, dos homenajes colecti-